

PROTECȚIA DREPTULUI DE PROPRIETATE PRIN PRISMA CONVENȚIEI EUROPENE A DREPTURILOR OMULUI ȘI A JURISPRUDENȚEI CEDO

Angela CUCIURCĂ, doctor în drept
Departamentul Drept, Universitatea Agrară de Stat din Moldova
cuciurcaangela@mail.ru

Rezumat: *Actualitatea subiectului abordat rezidă din interesul manifestat pentru cunoașterea protecției dreptului de proprietate prin prisma Convenției Europene a Drepturilor Omului și a jurisprudenței CEDO.*

Includerea dreptului de proprietate în rîndul drepturilor protejate de Convenție, denotă importanța incontestabilă a dreptului de proprietate și necesitatea stringentă de protecție a acestuia în fața oricărei limitări posibile, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege și în caz de utilitate publică. Totuși dreptul de proprietate nu este unul absolut, fiind limitat atunci cînd interesele societății și a legii o cer. Deci, pentru a oferi o protecție corespunzătoare, statele parte la Convenție trebuie să înfăptuiască și să respecte un șir de obligații pozitive și negative prevăzute de normele din Convenție. Printre obligații pozitive putem evidenția obligația de a crea un cadru legislativ național, care să ofere o reglementare precisă și clară în domeniul dreptului de proprietate, astfel fiind instituit un standard minim pe care statele trebuie să îl respecte și sub care nu pot să coboare norma legală. Prevederile din Convenție, însă nu interzic statelor semnatare să ridice plafonul acestui standard spre un nivel mai ridicat, fiind binevenite acele proiecte de legi sau acte legislative care prevăd norme ce au o eficacitate mai mare, chiar dacă depășesc și normele din Convenție. Garantarea dreptului de proprietate și protecția acestuia, incubă statelor obligația negativă, de a nu introduce în cadrul legal norme ce pot favoriza abuzul din partea autorităților, în ce privește limitarea dreptului de proprietate.

Nivelul de protecție a drepturilor oferit de Convenție, stimulează legiuitorii din statele contractante să elaboreze un așa tip de norme legale, care să corespundă standardelor impuse de Convenție, însă fără a se afecta suveranitatea fiecărui stat în parte. În rezultat se creează un cadru legal comun, care vine să eficientizeze și să armonizeze legislațiile europene, influențîndși legislația țării noastre, în vederea protejării ființei umane în fața abuzurilor de orice formă din parte altor persoane fizice, juridice sau autorități publice, chiar și state.

Cuvinte-cheie: *dreptul de proprietate, plîngeri inadmisibile, persoane fizice și juridice, utilitate publică, drepturi civile și politice garantate, raport de proporționalitate, securitate juridică, procedură echitabilă, sechestrul asigurator, măsură procesuală de constrîngere.*

Abstract: *The topicality of the approached subject resides in the interest shown for the knowledge of the protection of the property right through the prism of the European Convention of Human Rights and of the jurisprudence of the ECHR.*

The inclusion of the right to property among the rights protected by the Convention indicates the undeniable importance of the right to property and the urgent need to protect it against any possible limitation, except in cases expressly provided by law and in case of public utility. However, the right to property is not absolute, being limited when the interests of society and the law require it. Therefore, in order to provide adequate protection, States Parties to the Convention must fulfill and comply with a number of positive and negative obligations under the rules of the Convention. Among the positive obligations we can highlight the obligation to create a national legislative framework, which would provide a precise and clear regulation in the field of property rights, thus establishing a minimum

standard that states must comply with and below which they cannot lower the legal norm. The provisions of the Convention, however, do not prohibit the signatory states from raising the ceiling of this standard to a higher level, being welcome those draft laws or legislative acts that provide rules that are more effective, even if they exceed the rules of the Convention. The guarantee of the property right and its protection, incubates the negative obligation to the states, not to introduce in the legal framework norms that can favor the abuse on the part of the authorities, regarding the limitation of the property right.

The level of protection of rights offered by the Convention encourages the legislators of the contracting states to elaborate such legal norms, which correspond to the standards imposed by the Convention, but without affecting the sovereignty of each state. As a result, a common legal framework is being created to streamline and harmonize European legislation, influencing the legislation of our country, in order to protect the human being from abuse of any kind by other individuals, legal entities or public authorities, even states.

Keywords: *property rights, inadmissible complaints, natural and legal persons, public utility, guaranteed civil and political rights, proportionality report, legal certainty, fair procedure, insurance seizure, coercive procedural measure.*

Introducere

Referindu - ne la protecția drepturilor de proprietate în Republica Moldova, menționăm că de la obținerea independenței până la ora actuală, Republica Moldova se află într-o permanentă transformare, atât sub aspect economic, social și cultural, dar și sub aspect legal și politic. Astfel, în vederea creării unui cadru legal eficient, cu o perioadă continuă de armonizare a legislației naționale la standardele internaționale, un pas important a fost făcut în anul 1995 când Republica Moldova a devenit parte contractantă la Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, adoptată la 14 noiembrie 1950. Această Convenție, fiind acel act internațional care practic determină vectorul spre care se orientează fiecare legislator european pentru a putea face parte din familia europeană. Nivelul de protecție a drepturilor oferit de Convenție, stimulează legiuitorii din statele contractante să elaboreze un așa tip de norme legale, care să corespundă standardelor impuse de Convenție, însă fără a se afecta suveranitatea fiecărui stat în parte. În rezultat se creează un cadru legal comun, care vine să eficientizeze și să armonizeze legislațiile europene, influențând și legislația țării noastre, în vederea protejării ființei umane în fața abuzurilor de orice formă din partea altor persoane fizice, juridice sau autorități publice, chiar și state.

Rezultate și discuții

Conform Protocolului nr. 1 art. 1 al Convenției, *„orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi privat de proprietatea sa decât pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege și de principiile generale ale dreptului internațional. Dispozițiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor sau a altor contribuții sau amenzi”* [1].

Această normă folosește termenul de „bun” pentru a desemna elementele care fac parte din proprietate. Termenul „bun” are sens autonom și desemnează atât dreptul de proprietate în sens clasic, cât și alte interese patrimoniale [15, p. 54].

Domeniul de aplicare a prevederilor art. 1 al Protocolului 1, este determinat de definiția oferită de Curte noțiunii de bun. Curtea, în cauza Gaus Dosierund Forder technik GmbH contra Germaniei a

statuat că noțiunea de bunuri are o semnificație autonomă și nu se limitează în mod sigur numai la proprietatea unor bunuri corporale: anumite alte drepturi și interese ce constituie active pot fi considerate „drepturi de proprietate”, deci „bunuri”, potrivit acestei dispoziții. Noțiunea de bunuri cuprinde atât bunurile mobile și imobile, cât și dreptul de proprietate asupra bunurilor mobile și imobile (Cazul *Wiggins contra Anglia*), cât și alte drepturi reale. Cu toate acestea pentru a invoca protecția conferită de art. 1 al Protocolului 1, o persoană trebuie să se bucure de un drept prevăzut de legislația națională, care poate fi considerat ca drept de proprietate din perspectiva Convenției (cazul *S. V. Regatul Unit*) [11, p. 94].

Convenția nu dă nici definiția termenului „bun”, nici pe cea de „proprietate”, de aceea organele Convenției au încercat să stabilească noțiunile atașate în mod obișnuit proprietății. Se poate face o deducție generală că termenul „bunuri”, așa cum este utilizat în art. 1, acoperă trei mai categorii: drepturile reale, în sensul clasic al termenului, drepturile personale și drepturile nemateriale. În plus, pentru a intra în domeniul de aplicare al art. 1, un „bun” trebuie să corespundă unui număr de criterii: el trebuie să fie suficient de individualizabil și cuantificabil și să poată face obiectul unei transmiteri [10, p. 214].

Primul lucru de care trebuie să țină cont la examinarea art. 1 al Protocolului nr. 1, este interpretarea extrem de vastă atribuită conceptului de proprietate sau „bunuri”. El cuprinde o serie de bunuri economice. Următoarele bunuri sunt protejate de art. 1: bunuri mobile sau imobile, bunuri corporale sau incorporale așa cum sunt acțiunile, brevetele, o decizie a arbitrajului, dreptul la o pensie de bătrânețe, dreptul proprietarului funciar la arendă, bunuri economice legate de administrarea businessului, dreptul la exercitarea unei profesii, perspectiva legitimă a unei evoluții concrete a stării lucrurilor, o revendicare juridică și clientela unui cinematograf. Protecția conferită de art. 1 al Protocolului nr. 1 nu se aplică decât atunci când este posibilă revendicarea dreptului asupra proprietății vizate: este protejat dreptul la proprietatea reală și nu dreptul de a dobândi o proprietate în viitor [9, p. 115].

Convenția nu garantează dreptul unei persoane fizice de a dobândi un bun, protecția se aplică numai cu privire la bunurile actuale (adică în privința bunurilor aflate în patrimoniul celui care pretinde că i-a fost încălcat „dreptul de proprietate” asupra lor), se poate pretinde restituirea unor bunuri aflate în stăpânirea statului dacă cel care formulează pretenția este titularul lor actual, calitate ce i-a fost recunoscută printr-o hotărâre judecătorească definitivă, sau dacă acesta are cel puțin o „speranță legitimă” de redobândire a bunului în discuție (în materialitatea lui sau prin echivalent rezonabil) [14, p. 96].

Articolul 1 al Protocolului nr. 1 al Convenției garantează dreptul la respectarea bunurilor sale, noțiune cunoscută, de regulă, ca „drept de proprietate”. Astfel cum se întâmplă cu majoritatea drepturilor materiale garantate de convenție, statul poate restrânge exercitarea dreptului de proprietate. El poate lipsi un individ de bunurile sale „pentru o cauză de utilitate publică și în condițiile prevăzute de lege”. La fel, mai poate „adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosința bunurilor conform interesului general” sau pentru a asigura plata diferitor amenzi, taxe etc. De aceea statul beneficiază de o mare libertate de apreciere în privința acestui articol [12, p. 131].

Curtea europeană a soluționat foarte multe plângeri îndreptate împotriva statelor părți și care invocau încălcarea articolului 1 Protocolului nr. 1. O mare parte din aceste plângeri au fost declarate inadmisibile, organele de la Strasbourg punând o serie de principii în această materie. Astfel, protecția recunoscută de Convenție se extinde doar asupra bunurilor actuale, prezente, nu și asupra celor trecute în proprietatea statului sau a altor persoane [13, p. 23].

Includerea acestui drept în rândul drepturilor protejate de Convenție, denotă importanța incontestabilă a dreptului de proprietate și necesitatea stringentă de protecție a acestuia în fața oricărei

limitări posibile, cu excepția cazurilor expres prevăzute de lege și în caz de utilitate publică. Vedem astfel că dreptul de proprietate nu este unul absolut, fiind limitat atunci când interesele societății și a legii o cer. Deci, pentru a oferi o protecție corespunzătoare, statele trebuie să înfăptuiască și să respecte un șir de obligații pozitive și negative prevăzute de normele din Convenție. Printre obligații pozitive putem evidenția obligația de a crea un cadru legislativ național, care să ofere o reglementare precisă și clară în domeniul dreptului de proprietate, astfel fiind instituit un standard minim pe care statele trebuie să îl respecte și sub care nu pot să coboare norma legală. Prevederile din Convenție, însă nu interzic statelor semnatare să ridice plafonul acestui standard spre un nivel mai ridicat, fiind binevenite acele proiecte de legi sau acte legislative care prevăd norme ce au o eficacitate mai mare, chiar dacă depășesc și normele din Convenție. Garantarea dreptului de proprietate și protecția acestuia, încubă statelor obligația negativă, de a nu introduce în cadrul legal norme ce pot favoriza abuzul din partea autorităților, în ce privește limitarea dreptului de proprietate.

Astfel, prin intermediul Convenției s-au introdus trei principii de care trebuie să se conducă statele semnatare:

- Principiul respectării bunurilor persoanelor fizice sau juridice;
- Principiul de interdicție a privării oricărei persoane de dreptul său de proprietate, cu excepția cazurilor de utilitate publică în condițiile legii.
- Principiul libertății statului de a-și adopta legile necesare în vederea reglementării folosinței bunurilor conform interesului general sau pentru plata unor impozite, taxe, amenzi.

Convenția Europeană nu a garantat acest drept din momentul adoptării ei. După doi ani, din primul Protocol adițional, respectarea bunurilor a fost consacrată ca un drept al oricărei persoane fizice sau juridice. Este interesant de subliniat faptul că, din toate drepturile civile și politice garantate de Convenția Europeană și de protocoalele ei adiționale, dreptul la respectarea proprietății apare și ca un drept colectiv [16, p. 78].

Totodată, dreptului de proprietate nu i s-a acordat statutul unui drept absolut, fiind lăsată posibilitatea statului de a se implica în exercitarea dreptului de proprietate, pentru a gestiona acest drept, nu numai în interesul particular al unui individ, dar și în interesul general al societății, fiind asumat astfel dreptul de ingerință în exercitarea dreptului de proprietate care ar trebui să servească unui scop legitim de utilitate publică sau a unui interes general, după cum s-a pronunțat Curtea Europeană în cauza *James și alții contra Marii Britanii* [3]. În aceeași cauză, Curtea Europeană a statuat că existența unei utilități publice nu este suficientă pentru justificarea privării de proprietate, întrucât Curtea a considerat că trebuie să existe un raport de proporționalitate între mijloacele utilizate și scopul vizat. Statul trebuie să păstreze un just echilibru între interesele colective ale societății și interesele particulare, astfel încât, persoana afectată să nu fie pusă în situația de a suporta o sarcină specială în folos public.

În cazul unei imixțiuni în dreptul de proprietate în contextul art. 1 din Protocolul nr. 1, este necesar de a stabili dacă această ingerință poate fi justificată de statul în cauză, întrucât în caz contrar este prezentă o violare a acestui articol și respectiv a dreptului de proprietate. Astfel, pentru a fi justificată, orice limitare a dreptului de proprietate și a protecției acestuia trebuie să servească unui interes legitim, general, public și de asemenea trebuie să fie proporțională cauzei de utilitate publică. Un exemplu elocvent în acest sens, e oferit în cauza *Sporrong și Lonroth contra Suedia*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit: „Este necesară stabilirea unui echilibru just dintre cerințele interesului general al societății și dreptul fiecărei persoane la ocrotirea proprietății sale” [4]. Un astfel de echilibru nu este prezent în cazul în care titularul dreptului de proprietate suportă o limitare excesivă și nejustificată. Astfel, limitarea dreptului de proprietate este posibilă, numai în măsura în care se respectă proporționalitate între mijloacele de limitare utilizare și scopul vizat.

În același sens, a fost pronunțată hotărârea în cauza *AGOSI contra Regatului Unit*, fiind din nou scos la rampă principiul proporționalității în contextul art. 1 din Protocolul nr. 1. Din datele speței, rezultă că o cantitate semnificativă de bunuri ce aparțineau companiei germane AGOSI, fiind obiectul unei infracțiuni de contrabandă, au fost confiscate de Regatul Unit, drept urmare, reclamantul nu a primit plata prețului bunurilor, suferind pierderi bănești considerabile. Examinând cauza specificată, Curtea Europeană a Drepturilor Omului s-a expus că: „*Statele se bucură de o liberă apreciere la stabilirea proporționalității, precum și la alegerea mijloacelor de limitare a dreptului de proprietate, astfel încât această limitare să fie justificată în raport cu interesul general*” [5]. La fel, în privința dreptului de proprietate a reclamantului, Curtea a constatat: „*Stabilirea unui echilibru just depinde de mai mulți factori, dintre care atitudinea și comportamentul proprietarului (în acest caz în raport cu contrabanda), fiind un element important*”. În contextul dat, chiar dacă în acest caz, reclamantul nu a prezentat nici un grad de vinovăție față de contrabandă, Curtea a statuat că totuși principiul proporționalității a fost respectat, reclamantul avînd posibilitatea de a-și restabili dreptul încălcat prin intermediul autorităților publice engleze [9, p. 9].

În același sens, Curtea s-a pronunțat și în cauza *Silikiene contra Lituaniei*, astfel Curtea a constatat că „*la determinarea echilibrului dintre sechestrul aplicat și drepturile fundamentale ale reclamantei, Curtea reiterează că când proprietatea a fost confiscată, menținerea echilibrului între interesul general și cel individual, depinde de mai mulți factori, unul dintre aceștia fiind comportamentul proprietarului bunurilor confiscate*” [6].

Al doilea principiu reiterat în art. 1 a Protocolului 1, care necesită a fi respectat pentru ca ingerința în exercitarea dreptului de proprietate să nu fie o încălcare a acestui articol, este că această ingerință să prevăzută de lege. Aceasta nu presupune doar faptul că ingerința în cauză trebuie să se bazeze pe unele prevederi ale legislației naționale, dar și că trebuie să existe o procedură echitabilă și adecvată, iar măsurile relevante trebuie să fie efectuate de către o autoritate competentă și nu trebuie să fie arbitrare, după cum a constatat Curtea în cauza *Lithgow contra Regatului Unit* [7]. Deci, astfel prin prevederile Convenției, este introdusă o obligație pozitivă în sarcina statelor parte la convenție, ca să introducă în legislația națională, reglementări exprese a situațiilor când este admisă ingerința statului în exercitarea dreptului de proprietate, precum și a procedurii care în sensul convenției trebuie să fie una echitabilă și să nu ducă la o lezare abuzivă a drepturilor persoanei. Astfel în cauza *S. contra Regatului Unit*, Curtea a statuat că ocuparea unei proprietăți. a unui bun, fără un temei legal, reprezintă o violare a art. 1 Protocolul 1 din Convenție și este o încălcare a dreptului proprietății [8]. Fiind astfel respectat principiul securității juridice, un principiu fundamental al Convenției. Securitatea juridică presupune existența și respectarea prevederilor suficient de accesibile și precise ale legislației naționale, care satisfac exigențele esențiale impuse de conceptul de „drept”. Cu alte cuvinte, sintagma „în condițiile prevăzute de lege” nu se limitează doar la legislația națională. Convenția urmărește să asigure racordarea legislației naționale la exigențele esențiale impuse de „drept”. Aceasta implică o procedură echitabilă și adecvată și anume, că măsura în cauză trebuie să fie impusă și executată de către o autoritate competentă și să nu fie arbitrară. De asemenea, trebuie să existe garanții procedurale împotriva abuzului de putere din partea statului [9, p. 10].

În cauza *Sporrong și Lonrotgh* contra Suediei, Curtea a stabilit care sunt limitele ingerinței statului în ceea ce privește dreptul de proprietate. Astfel, ingerința statului poate fi rezultatul unei măsuri luate de o autoritate publică, al unei hotărâri judecătorești sau al anumitor prevederi legale [9, p. 10].

Curtea a examinat uneori cauze în care reclamantii depuneau plîngerii asupra controlului folosirii proprietății în cadrul proceselor penale. În cauza *Raimondo c. Italiei* (1994), autoritățile italiene au sechestrat o mare parte din proprietatea care îi aparținea unui bărbat suspectat de legături cu mafia,

așteptând până el va confirma că proprietatea a fost achiziționată legal, Curtea nu a stabilit o încălcarea a Articolului 1 al Protocolului nr. 1, accentuând scopurile, pentru care mafia folosește proprietatea, dificultățile cu care se confruntă guvernul în lupta contra mafiei și natura mandatelor de sechestru. Curtea la fel nu a stabilit vreo încălcare într-o cauză, în care se contesa sechestrarea unui apartament, necesar ca probă în cadrul unui proces penal *Venditelli c. Italiei* (1994). În ambele cauze Curtea a stabilit încălcări atunci, când guvernul nu a întreprins acțiuni imediate pentru a restabili posibilitatea folosirii depline a proprietății în conformitate cu procedurile în cauză [9, p. 13].

Pentru a stabili dacă a existat o privare de libertate este necesar să se examineze nu numai dacă a existat un transfer formal al dreptului de proprietate, dar de asemenea de a examina circumstanțele faptelor care au condus la exproprierea de fapt [9, p. 15].

Într-un proces penal, o persoană poate fi privată de un atribut al dreptului de proprietate prin aplicarea sechestrului asupra bunurilor mobile sau imobile, conform art. 203-210 din Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova. O eventuală punere sub sechestru a bunurilor, este o măsură procesuală de constrângere, care constă într-o inventariere a bunurilor materiale și limitarea dreptului proprietarului sau a posesorul de a-și exercita atributele dreptului de proprietate, dispunerea, folosința sau chiar și posesiunea. Scopul aplicării unui sechestru, este de a asigura repararea prejudiciului ce a survenit în urma săvârșirii unei infracțiuni, acțiunea civilă și chiar o eventuală confiscare a bunurilor care au provenit din infracțiune, au fost folosite în acest scop sau au fost pregătite pentru săvârșirea infracțiunii. Această formă de limitare a dreptului de proprietate în cadrul procesului penal, e elaborat și corespunde condițiilor stipulate în art. 1 Protocolul 1 a Convenției. În același sens și Convenția Consiliului Europei cu privire la spălarea banilor, căutarea, sechestrarea și confiscarea sumelor obținute din infracțiuni, statuează în art. 2: „*Fiecare parte adoptă măsuri legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a confisca instrumentele și sumele sau proprietatea valoarea cărora corespund aceste sume.....*” [2].

Astfel, Convenția a introdus reguli generale de protecție a dreptului de proprietate atât în domeniul legislației civile cât și a celei penale. Statul parte la Convenție, având astfel obligația de a respecta dreptul de proprietate a persoanelor fizice sau juridice, iar orice limitare a dreptului de proprietate, care ar putea să se manifeste ca exemplu prin aplicarea unui sechestru asigurător sau a unei amenzi judiciare în cadrul procesului penal, trebuie să respecte principiul proporționalității între interesul public și cel particular, în acest caz, interesul public se v-a manifesta prin necesitatea de a asigura cursivitatea desfășurării procesului penal în vederea îndeplinirii actului justiției. La fel, orice imixtiune a statului trebuie să fie îndeplinită numai în condițiile legii, care trebuie să reglementeze o procedură echitabilă. Nu contează natura ingerinței statului în exercitarea dreptului de proprietate, fie aceasta se manifestă prin confiscare, naționalizare, expropriere sau prin aplicarea sechestrului, toate aceste măsuri se supun regulilor generale din art. 1 a Protocolului 1 din Convenție.

Concluzii:

Generalizând cele expuse, conchidem că, statele parte la Convenție, pentru a oferi o protecție corespunzătoare, trebuie să îndeplinească și să respecte un șir de obligații prevăzute de normele din Convenție, astfel fiind instituit un standard minim pe care statele trebuie să îl respecte și sub care nu pot să coboare norma legală. Nivelul de protecție a drepturilor oferit de Convenție, stimulează legiuitorii din statele contractante să elaboreze un așa tip de norme legale, care să corespundă standardelor impuse de Convenție, însă fără a se afecta suveranitatea fiecărui stat în parte. În rezultat se creează un cadru legal comun, care vine să eficientizeze și să armonizeze legislațiile europene, influențând și legislația țării noastre, în vederea protejării ființei umane în fața abuzurilor de orice formă din parte altor persoane fizice, juridice sau autorități publice, chiar și state.

Referințe bibliografice:

1. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale* (ediția oficială), 1998 vol. 1. 338 p.
2. Convenția Consiliului Europei privind spălarea, descoperirea, sechestrarea și confiscarea produselor infracțiunii (ETS nr.141). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 353 din 28.05.2002
3. Hotărârea CEDO privind cauza James și alții contra Marii Britanii nr. 8793/79, Strasburg, 22 februarie 1986.
4. Hotărârea CEDO privind cauza Sporrang și Lonroth contra Suedia nr. 7151/75, Strasburg, 23 septembrie 1982.
5. Hotărârea CEDO privind cauza AGOSI vs Marea Britanie, nr. [9118/80](#), Strasburg, 24 octombrie 1986.
6. Hotărârea CEDO privind cauza Silikiene contra Lituaniei nr. 20496/02, Strasburg, 10 iulie 2012.
7. Hotărârea CEDO, Lithgow și alții contra Marii Britanii, nr. 9405/81, Strasbourg, 8 iulie 1986.
8. Hotărârea CEDO, S. contra Marii Britanii, nr. 11716/85, Strasbourg, 1986.
9. Carss-Frisck, Monica. *Dreptul de proprietate, Ghid privind punerea în aplicare a articolului 1 al Protocolului nr.1 din Convenția europeană pentru Drepturile Omului; Manuale privind drepturile omului*, nr. 4, Consiliul Europei, 2001 *Digital Imagery@ Photodisc, Inc.* Editat în Republica Moldova, 2003. 265 p
10. Charrier, Jean-Loup; Chiriac, Andrei. *Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului, Jurisprudență, Îndrumări practice, Bibliografie- Adnotare Texte- Comentarii*, Consiliul Europei, Ediția-2008. 476 p.
11. Dolea, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova:(comentariu aplicativ):Textul cu modificare legislative operate până la 1 septembrie 2016*. Chișinău: Ed. Cartea Juridică, 2016. 256 p.
12. Gomien, Dona. *Ghid (Vade-mecum) al Convenției Europene a Drepturilor Omului, Biroul de informare al Consiliului Europei în Republica Moldova*, 2006. 131 p.
13. *Manualul Drepturilor Omului, Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki*, București, 2008. 238 p.
14. Petraru, Roxana Alina. *Protecția Drepturilor Fundamentale ale Omului în Jurisprudența CEDO*. Iași: Editura Lumen, 2010. 296 p.
15. Pisarenco, Olga. *Procedura și Practica CEDO. Note de Curs*, Institutul Național de Justiție, Chișinău: Editura „Tehnica – UTM”, 2017. 272 p.
16. Scăunaș, Stelian. *Dreptul internațional al drepturilor omului*. București: Editura All Beck, 2003. 278 p.